

Vodič kroz Ustav BiH od Ž(ena) do A(mandmana)



INICIJATIVA GRAĐANKE ZA USTAVNE PROMJENE

O Inicijativi Građanke za ustavne promjene
Vidjeti pod Đ – Građanke za ustavne promjene

Septembar, 2017

Naslov	Vodič kroz Ustav BiH od Ž(ena) do A(mandmana)
Autorice	Dragana Dardić i Lejla Gačanica
Dizajn i prelom:	Maja Ilić
Izdavač	Helsinški parlament građana Banja Luka
ISBN	978-99938-28-25-9



“This material is completely or partly financed by the Swedish International Development Cooperation Agency (Sida) and Kvinna till Kvinna. Sida and Kvinna till Kvinna does not necessarily agree with the opinions expressed. The author alone is responsible for the content.”

„Ovaj materijal potpuno ili djelimično finansira Švedska međunarodna Agencija za razvoj i saradnju (Sida) i Kvinna till Kvinna. Sida i Kvinna till Kvinna ne moraju se neminovno slagati sa mišljenjima iznesenim u publikaciji. Za sadržaj je odgovoran sam autor/ica.“

Ž	Žene -----	6
Z	Zakoni -----	7
V	Vijeće (Savjet) ministara -----	8
U	Ustav -----	9
	Ustavni sud -----	9
	Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima -----	10
T	Teritorijalni integritet -----	11
Š	Predsjedništvo BiH -----	12
S	Sporazum o ljudskim pravima -----	13
	Simboli -----	13
R	Ravnopravnost polova -----	14
	Republika Srpska -----	14
P	Parlamentarna skupština BiH -----	15
	Presude Evropskog suda za ljudska prava -----	16
	Promjena Ustava -----	17
	Prenos nadležnosti -----	17
O	Ovlaštenja -----	18
	Ombudsman -----	18
	Olimpija de Guž -----	19
Nj	Njegov, Njegovi, Njeni -----	20
N	Nadležnosti -----	21
	Nevladine organizacije -----	22
M	Međunarodni standardi -----	23
LJ	Ljudska prava -----	24
L	Lica -----	25
	Lokalna samouprava -----	25
K	Konstitutivni narod -----	26
	Kvote -----	26

J	Jednakost tretmana -----	27
	Jurisdikcija -----	27
	Jezik Ustava BiH -----	27
I	Individualna prava -----	28
H	Hijerarhija pravnih normi -----	29
	Himna -----	29
G	Građanin/građanka -----	30
F	Federalizam -----	31
	Federacija BiH -----	31
E	Entiteti Bosne i Hercegovine -----	32
Đ	“Građanke za ustavne promjene” -----	33
Dž	Rodno budžetiranje -----	34
D	Dejtonski mirovni sporazum -----	35
	Diskriminacija -----	35
Ć	Ćutanje administracije -----	36
Č	Član -----	37
	Čovjek -----	37
C	CEDAW -----	38
B	Brčko distrikt -----	39
A	Afirmativne mjere -----	40
	Aneks -----	40
	Amandman -----	40

Ž-A

Žene se, ni kao osobe ženskog pola, ni kao građanke, ne pominju u Ustavu Bosne i Hercegovine. Jezik kojim je Ustav pisan je muškocentričan i, iako bi neki mogli reći da pojmovi/jezički izrazi kao što su građani, članovi ili delegati podrazumijevaju i žene, potrebno je izmijeniti jezik Ustava i omogućiti da načelo ravnopravnosti između žena i muškaraca bude i jezički jasno vidljivo, a ne da se podrazumijeva (*Vidjeti pod NJ - Njegov, njegovi, njeni*). To bi trebao biti prvi korak ka uklanjanju diskriminacije koja postoji, ne samo kada je riječ o nemogućnosti nekonstitutivnih naroda da se kandiduju za Predsjedništvo BiH ili da budu izabrani za Dom naroda (*Vidjeti pod P - Presude*), već kada je riječ i o ženama. One ne samo što nisu vidljive u jeziku Ustava, nego je Ustav BiH jedan od rijetkih koji nema odredbe koje eksplicitno garantuju ravnopravnost polova, zabranjuju direktnu i indirektnu diskriminaciju žena u javnoj i privatnoj sferi, i obavezuju državu na poduzimanje posebnih afirmativnih mjera koje bi obezbijedile ravnopravnost između žena i muškaraca u svim oblastima društvenog života.

Zakoni su normativni akti kojima se uređuju situacije, slučajevi i odnosi u jednom društvu. Zakone, po tačno utvrđenim postupcima donose zakonodavni organi države, a to su uglavnom parlamenti ili skupštine. Svi zakoni bi trebali biti usklađeni sa Ustavom koji predstavlja najviši pravni akt jedne države (*Vidjeti pod H – Hijerarhija pravnih normi*). U Bosni i Hercegovini se zakoni donose na državnom, entitetskom, kantonalnom i nivou Brčko Distrikta. O uklađenosti zakona sa Ustavom BiH odlučuje Ustavni sud BiH (*Vidjeti pod U – Ustavni sud*).

Vijeće (Savjet) ministara

je organ izvršne vlasti Bosne i Hercegovine. Predsjedavajućeg Vijeća ministra imenuje Predsjedništvo BiH, a odobrava Parlamentarna skupština BiH.

Prema Ustavu BiH, najviše dvije trećine svih ministara mogu biti imenovani sa teritorije Federacije, a zamjenici ministara ne smiju biti pripadnici istog konstitutivnog naroda kao i njihovi ministri. Vijeće ministara broji devet ministarstva. U svom sastavu nikad nije imalo više od dvije ministrice, a u više saziva radilo je bez ijedne žene na ministarskoj poziciji.



Ustav Bosna i Hercegovina nema „klasični“ Ustav, već je on dio Opšteg okvirnog mirovnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, predstavljen u Aneksu 4 ovog sporazuma. To je jedini aneks koji nije sačinjen u formi sporazuma. Ustav BiH su „odobrile“ Republika Bosna i Hercegovina (R BiH), Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska. U njihovo ime Ustav BiH su potpisali Muhamed Šaćirbegović, Krešimir Zubak i Nikola Koljević. Ustav BiH jeste ustavni akt kojim se „amandmanski zamjenjuje i stavlja van snage“ Ustav R BiH. Ustav BiH je stupio na snagu 14. decembra 1995. godine momentom potpisivanja Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini.

Ustavni sud Bosne i Hercegovine

sastoji se od devet članova (šest “domaćih” sudija i tri strana). Četiri člana Ustavnog suda BiH bira Predstavnički dom Federacije BiH, dva člana bira Narodna skupština Republike Srpske, a tri člana bira Evropski sud za ljudska prava, pod uslovom da nisu državljani BiH ili bilo koje susjedne države.

Glavni zadatak Ustavnog suda je da podržava Ustav BiH. Nadležnosti Ustavnog suda su precizirane tačkom 3. Člana VI Ustava BiH i kreću se od odlučivanja o nadležnostima i sporovima između državnih i entitetskih struktura vlasti¹, do odlučivanja po apelacijama pojedinaca² i sudova koji traže stav o kompatibilnosti zakona sa Ustavom BiH i međunarodnim standardima u oblasti zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Pored toga, Ustavni sud je nadležan da ispita da li je odluka entiteta da uspostavi specijalni paralelni odnos sa susjednom državom u skladu sa Ustavom BiH, uključujući i odredbe koje se odnose na suverenitet i teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine. Odluke Ustavnog suda su konačne i obavezujuće.

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima

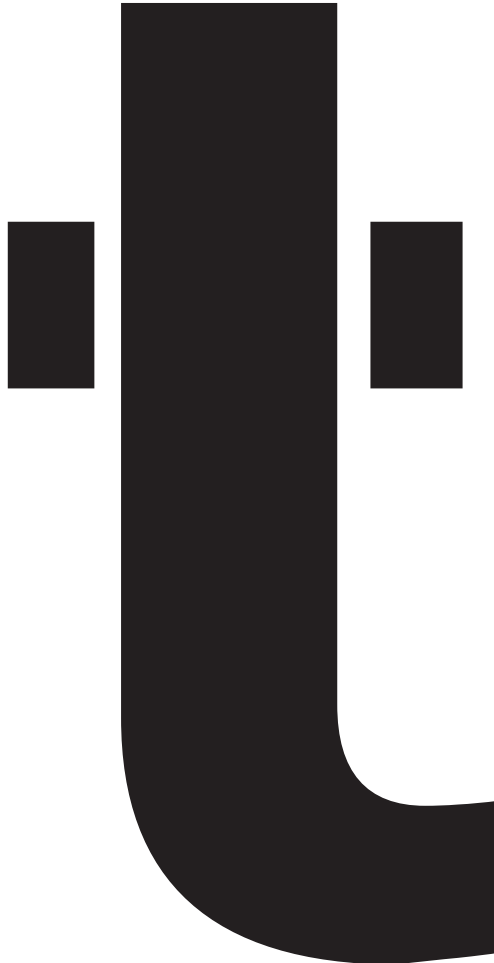
usvojena je 1948. godine od strane Generalne skupštine UN-a i predstavlja najosnovniji međunarodni dokument o ljudskim pravima. Utvrđuje i proglašava najvažnija građanska, politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava i slobode.

Članovi 1 i 2 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima kažu da se „sva ljudska bića rađaju slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima“ i da „svakom pripadaju sva prava i slobode... bez ikakvih razlika u pogledu rase, boje, pola, jezika, vjeroispovjesti, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog porijekla, imovine, rođenja ili drugih okolnosti“.

Svi su pred zakonom jednaki i imaju pravo bez ikakve razlike na podjednaku zaštitu zakona. Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima danas se smatra međunarodnim standardom ljudskih prava, te je nezaobilazno polazište pri izradi pravnih standarda zaštite ljudskih prava u čitavom svijetu. Načela deklaracije su ugrađena u mnoge državne Ustave, pa tako i u Ustav BiH.

Teritorijalni integritet

je načelo međunarodnog prava prema kome suverene države uživaju pravo na nepovredivost vlastitih granica. Ovaj pojam se spominje u Preambuli Ustava BiH, uz opredjeljenje za suverenost i političku nezavisnost BiH. Ustav BiH priznaje kontinuitet međunarodnopravnog subjektiviteta BiH dok entiteti ne uživaju bilo kakav oblik suvereniteta ili pravo na „samoorganizovanje” koji se temelji na ideji „teritorijalne podjele” - samo država ima međunarodne i državne granice, a entiteti su omeđeni međuentitetskom linijom, koja nema svojstvo državne granice.



Predsjedništvo BiH

se sastoji od tri člana od kojih se dva (predstavnik bošnjačkog i hrvatskog naroda) biraju neposredno sa teritorije Federacije, a jedan (predstavnik srpskog naroda) sa teritorije Republike Srpske. Članovi Predsjedništva BiH odluke donose konsenzusom³, a ako to nije moguće, mogu se pozvati na zaštitu vitalnog nacionalnog interesa i od skupštine entiteta sa čije teritorije dolaze zatražiti izjašnjenje o spornoj odluci. Prvi saziv Predsjedništva BiH izabran je 1996. godine a činili su ga Alija Izetbegović, Momčilo Krajišnik i Krešimir Zubak. U skladu sa Ustavom svakih osam mjeseci vrši se rotacija na mjestu predsjedavajućeg Predsjedništva BiH.

Lista predsjedavajućih koji su se rotirali na ovoj funkciji je podugačka⁴, no **na njoj nema ni jedne žene.**

Sporazum o ljudskim pravima

je Aneks 6 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH koji je skoro u potpunosti integrisan u Ustav BiH, u član II Ljudska prava i osnovne slobode. Pored liste osnovnih prava koja moraju biti osigurana svima, Sporazum predviđa osnivanje Komisije o ljudskim pravima koja se sastoji od dva tijela: Ureda Ombudsmana (*Vidjeti pod O - Ombudsman*) i Doma za ljudska prava. Sve osobe mogu podnijeti prijavu Komisiji i drugim organima za ljudska prava koja se tiče kršenja ljudskih prava, navodi se u Sporazumu i dodaje da „ne smiju biti poduzete bilo kakve kaznene akcije protiv osoba koje namjeravaju podnijeti, ili su podnijele, ovakve prijave“. Mandat Doma za ljudska prava BiH⁵ pretao je 31. decembra 2003. godine, kada je njegovu ulogu preuzela Komisija za ljudska prava pri Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine⁶. Komisija je formirana sa mandatom da odluči po prijavama koje je primio Dom do 31. decembra 2003. godine.

Simboli

Ustav BiH nije propisao zvanične simbole države, već je u Članu I, tačka 6, rečeno da će odluku o simbolima odrediti Parlamentarna skupština BiH i potvrditi Predsjedništvo BiH. Međutim, kako se političari u BiH nisu mogli dogovoriti kako bi trebali izgledati zvanični simboli države, odluku je, umjesto njih, donio tadašnji visoki predstavnik za BiH Karlos Vestendorp. On je 3. februara 1998. nametnuo Zakon o zastavi BiH⁷, a godinu dana kasnije i Zakon o državnoj himni⁸ (*Vidjeti pod H - Himna*).

Zvanična zastava BiH je plavo-žute boje sa devet zvjezdica petokraka koje predstavljaju Evropu. Provobitna nijansa svijetlo plave boje Ujedinjenih nacija zamijenjena je tamno plavom bojom zastave Evropske unije. Tri ugla u žutom trouglu predstavljaju tri konstitutivna naroda u BiH.

Grb Bosne i Hercegovine, kao zvanični heraldički simbol države, je vrlo sličan zastavi⁹. Zakonima o zastavi i grbu koje je Parlamentarna skupština BiH usvojila 2001. godine propisuju se, između ostalog, i način isticanja zvaničnih simbola države, kao i kazne za nepropisno isticanje simbola.



Ravnopravnost polova

Koncept ravnopravnosti polova podrazumjeva da su osobe muškog i ženskog pola jednako prisutne u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata. Ravnopravnost polova nije eksplicitno prepoznata u Ustavu BiH kao jedna od temeljnih vrijednosti na kojima bi trebalo da počiva demokratsko uređenje bosanskohercegovačkog društva. Bosna i Hercegovina tako ostaje jedna od rijetkih evropskih zemalja čiji **ustav ne sadrži odredbe koje se odnose na ravnopravnost žena i muškaraca**. Pol u Ustavu BiH se pominje tek kao jedan od zabranjenih osnova za diskriminaciju. Svoju zabrinutost zbog ovog nedostatka izrazio je i CEDAW komitet koji je Bosni i Hercegovini preporučio da, u svjetlu ustavnih promjena **„posebno ugradi u novi ustav definiciju ravnopravnosti između žena i muškaraca i zabranu direktne i indirektno diskriminacije žena u javnoj i privatnoj sferi u skladu sa članovima 1. i 2. Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama“¹⁰**.

Republika Srpska

je entitet Bosne i Hercegovine, kao takav utvrđen Ustavom BiH. Prema teritorijalnom uređenju, Republika Srpska ima 7 gradova i 57 opština. U njenoj nadležnosti (*Vidjeti pod N – Nadležnosti*) se nalaze zaštita ustavnosti i zakonitosti, organizacija, nadležnost i rad državnih organa, te finansiranje ostvarivanja prava i dužnosti Republike.

Parlamentarna skupština BiH

se sastoji od Predstavničkog (Zastupničkog) doma i i Doma naroda.

Predstavnički dom se sastoji od 42 poslanika koji se biraju neposredno na izborima, od kojih se dvije trećine biraju sa teritorije Federacije, a jedna trećina sa teritorije Republike Srpske.

Dom naroda se sastoji od 15 delegata – pet Hrvata, pet Bošnjaka i pet Srba, koje predlažu entitetske skupštine (Narodna skupština RS i Dom naroda Federacije BiH).

U sazivu oba doma Parlamentarne skupštine 2014 – 2018 bilo je ukupno 12 žena (21%), dvije žene u Domu naroda i deset u Predstavničkom domu.

Iako Zakon o ravnopravnosti polova BiH propisuje da će državna tijela na svim nivoima organizacije vlasti osigurati i promovisati ravnopravnu zastupljenost polova koja podrazumjeva **najmanje 40% manje zastupljenog pola u ovim tijelima i procesima upravljanja, predstavljanja i odlučivanja**, u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine BiH, od prvih poslijeratnih izbora pa do opštih izbora održanih u oktobru 2014. godine, procent žena nije bio veći od 27% (Tabela 1¹¹).

	1996	1998	2000	2002	2006	2010	2014
Procentat/broj žena u Predstavničkom domu Parlamenta BiH	2,38%	26,19%	9,52%	26,19%	21,42%	2,38%	23,81%
	Jedna	11	4	11	9	9	10

Tabela 1.

Presude Evropskog suda za ljudska prava

kojima su utvrđene povrede člana 14 (zabrana diskriminacije) u vezi sa članom 3 Protokola broj 1 (pravo na slobodne izbore) i povrede člana 1 Protokola broj 12 (opšta zabrana diskriminacije) uz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima i koje se odnose na slučajeve „Sejdić i Finci protiv BiH“¹², „Zornić protiv BiH“¹³ i „Pilav protiv BiH“¹⁴, nalažu da država BiH ukloni diskriminaciju prema onima koji nisu konstitutivni narodi, odnosno prema tzv. ostalim, kako bi se mogli kandidovati i biti birani u Predsjedništvo BiH i Dom naroda Parlamenta.

Naime, Ustav razlikuje „konstitutivne narode“ (lica koja se izjašnjavaju kao Bošnjaci, Hrvati i Srbi) i „ostale“ i daje pravo samo pripadnicima konstitutivnih naroda mogućnost kandidovanja za Dom naroda i Predsjedništvo BiH.

Dervo Sejdić i Jakov Finci, pripadnici romske, odnosno jevrejske manjine, su tužili BiH jer se kao pripadnici manjinskih naroda nisu mogli kandidovati za Dom naroda i Predsjedništvo BiH i dobili presudu 2009. godine koju država BiH još uvijek nije sprovela, odnosno nije uklonila diskriminatorne odredbe iz svog zakonodavstva (Ustav BiH i Izborni zakon).

Sličan slučaj je i presuda iz 2014. godine „Zornić protiv BiH“ u kojoj je **Azra Zornić** tužila BiH jer je bila onemogućena da učestvuje na izborima za Dom naroda i Predsjedništvo jer se nije izjasnila kao pripadnica nijedne etničke grupe, nego kao građanka.

„Presuda Pilav protiv BiH“ je još jedna presuda kojom je BiH izgubila spor pred Evropskim sudom za ljudska prava jer je svojim zakonodavstvom u dva izborna ciklusa, 2006. i 2010, onemogućila **Iljazu Pilavu**, bošnjaku iz Republike Srpske, da se kandiduje za bošnjačkog člana Predsjedništva. Prema članu V Ustava i članu 8.1 stav 2. Izbornog zakona iz 2001. godine, kandidat za Predsjedništvo iz tog entiteta mora biti Srbin.

Promjena Ustava

Ustav BiH može biti mijenjan i dopunjavan odlukom Parlamentarne skupštine (*Vidjeti pod P – Parlamentarna skupština*), koja uključuje dvotrećinsku većinu prisutnih i koji su glasali u Predstavničkom domu. Izmjene Ustava se usvajaju u formi amandmana (*Vidjeti pod A – Amandman*). Član X Ustava BiH propisuje da se nijednim amandmanom na Ustav ne može eliminisati, niti umanjiti bilo koje od prava i sloboda iz člana II Ustava (*Vidjeti pod Lj – Ljudska prava*).

Prenos nadležnosti

Ovo je jedna od najčešće pominjanih sintaksi u političkom i javnom životu Bosne i Hercegovine. Od potpisivanja Opšteg mirovnog sporazuma za mir u BiH pa do sada entiteti su postigli tri sporazuma u vezi sa prenosom nadležnosti na državu BiH: oblast indirektnog oporezivanja, osnivanje vojnih snaga na državnom nivou i osnivanje jedinstvenog Visokog sudskog i tužilačkog vijeća. Takođe, uspostavljeni su i brojni zajednički organi/institucije/agencije i to: Državna granična služba, Carina, Državna agencija za istrage i zaštitu, Obavještajno-sigurnosna agencija (OSA), Tužilaštvo BiH, Pravobranilaštvo BiH, Ministarstvo odbrane BiH, Agencija za državnu službu BiH, Direkcija za implementaciju CIPS projekta, Agencija za zaštitu ličnih podataka BiH, Agencija za identifikaciju dokumenata, evidenciju i razmjenu podataka, Služba za poslove sa strancima BiH, Komisija za restituciju BiH, Komisija za državnu imovinu BiH, Agencija za akreditaciju i kvalitet BiH, Agencija za lijekove BiH, Državna regulatorna agencija za radijacionu i nuklearnu bezbjednost BiH, Agencije za bezbjednost hrane, Institut za standardizaciju BiH, Institut za meteorologiju BiH, Komisija za koncesije BiH, Institut za intelektualno vlasništvo BiH, Institut za akreditovanje BiH, Konkurentski savjet BiH, Kancelarija za veterinarstvo BiH, Agencija za statistiku BiH, Agencija za osiguranje depozita BiH, Agencija za javne nabavke BiH, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje BiH, Agencija za ravnopravnost polova BiH, itd.

Ovlaštenja

Prema Ustavu BiH institucije uspostavljene na državnom nivou imaju i jasno propisana ovlaštenja pa je tako **Parlamentarna skupština** nadležna za donošenje zakona, usvajanje budžeta za institucije BiH, izmirivanje međunarodnih obaveza, ratifikaciju ugovora i “ostala pitanja koja su potrebna da se provedu njene dužnosti, ili koja su joj dodijeljena zajedničkim sporazumom entiteta”¹⁵. **Predsjedništvo BiH** je nadležno za vođenje spoljne politike BiH, što uključuje i predstavljanje zemlje u inostranstvu, imenovanje ambasadora i zaključivanje međunarodnih ugovora. Pored toga Predsjedništvo je ovlašteno da predlaže godišnji budžet Parlamentarnoj skupštini BiH, uz preporuku Vijeća ministara, te da podnosi izvještaje o svojim rashodima Parlamentarnoj skupštini najmanje jedanput godišnje. Može obavljati i druge djelatnosti “koje mu prenese Parlamentarna skupština, ili na koje pristanu entiteti”¹⁶.

Ombudsman

je po definiciji specifična institucija kojoj se povjerava ispitivanje slučajeva povrede prava građana/ki – najčešće je riječ o opunomoćeniku/ci parlamenta koji štiti ustavna i zakonska prava građana/ki u postupku pred državnim upravom i tijelima koja imaju javne ovlasti. Uspostavljanje Ombudsmana kao posebnog tijela zaduženog da prati slučajeve kršenja ljudskih prava u Bosni i Hercegovini predviđeno je Aneksom 6 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH (*vidjeti pod S - Sporazum o ljudskim pravima*).

Prema Aneksu 6, Ombudsman je nadležan da razamtra „navodna i očita kršenja ljudskih prava“, uključujući i slučajeve diskriminacije (na osnovu pola, rase, boje kože, jezika, vjeroispovijesti, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili društvenog porijekla, pripadnosti nacionalnoj manjini, vlasništva, rođenja ili drugog statusa koji proizlazi iz prava i sloboda osiguranih međunarodnim sporazumima navedenim u Dodatku Aneksa 6) koju čine službena lica i/ili organi. Institucija Ombudsmana za ljudska prava u BiH počela je da funkcioniše 1996. godine i postoji i radi i danas²¹.

Olimpija de Guž

Deklaracija o pravima žene i građanke

Član X

Nikoga se ne smije proganjati zbog njegova mišljenja i stavova, čak i ako se oni u načelu razlikuju od onih koji su općeprihvaćeni. Žena ima pravo vršiti vladajuće funkcije. Ona mora imati jednako pravo kao i muškarac držati javni govor, pod pretpostavkom da su njene izjave i radnje u skladu sa zakonom i da ne ometaju javni red i mir.

Član XV

Žensko stanovništvo koje plaća dažbine državi jednako kao i muški dio stanovništva, ima pravo u svako vrijeme od bilo koje državne javne institucije zatražiti izvještaj o poslovanju.

Član XVI

Društvo u kojem nije zagarantirano ostvarivanje prava i u kojem ne postoji raspodjela vlasti nema ni važeći Ustav.

Ustav nije punovažan ako većina pojedinaca koji predstavljaju naciju nisu sudjelovali u njegovu stvaranju.

<http://arhiva.dubrovnik-festival.hr/lgs.axd?t=16&id=97762>

Deklaracija o pravima žene i građanke, nastala 1791. godine može se smatrati pretečom feminističkog pokreta koji se, u pravom smislu te riječi, pojavljuje tek u 19. vijeku. Deklaraciju je napisala **Olimpija de Guž**, francuska spisateljica, kao odgovor na neriješeno pitanje položaja žena u Francuskoj revoluciji. Ona i njene savremenice i sunarodnice oslobodile su, pišući različite pamflete i zahtjeve, „spektakularnu erupciju dobro formuliranih feminističkih zahtjeva“¹⁷ koji su se nezaustavljivo počeli širiti po čitavoj Evropi i danas predstavljaju temelje evropskih politika roda.

U prvom članu Deklaracije Olimpija de Guž navodi da je „**žena rođena slobodna i da ostaje jednaka muškarcu u svim pravima**“, te da svrha svakog političkog djelovanja mora biti „zaštita prirodnih i neotuđivih prava žene i muškarca, a to su sloboda, sigurnost, pravo na imovinu, a posebno pravo na otpor tlačenju“¹⁸.

Ona u Deklaraciji zahtjeva da „majke, kćerke, sestre i zastupnice nacije budu primljene u Nacionalnu skupštinu“ i da „u svečanoj Povelji definišu i objave prirodna, neotuđiva i sveta prava žene, kako bi ova Povelja svim članovima društva stalno bila pred očima i podsjećala ih na njihova prava i obaveze“¹⁹.

Olimpija de Guž je giljotinirana 1793. zbog tumačenja da se zalaže za monarhiju i zbog što je „zaboravila vrline koje pripadaju njenom polu“²⁰.

Njegov, Njegovi, Njeni

Ustav BiH nije napisan **rodno senzitivnim jezikom**, pa se tako u tekstu nailazi na prisvojnu zamjenicu „njegov“ koja je u korelaciji sa funkcijama koje su predstavljene isključivo u muškom rodu: „...**predsjedavajući i njegovi zamjenici** će...“, „*Sporove može pokrenuti član Predsjedništva, predsjedavajući Vijeća ministara, predsjedavajući, ili njegov zamjenik...*“. S druge strane, prisvojna zamjenica u ženskom rodu se pojavljuje u kontekstu, **ne osoba, nego određenih tijela ili pojmova**: „*Njenim protokolima*“ (protokolima Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda), „*njene dužnosti*“ (Parlamentarne skupštine), *na njen zahtjev* (na zahtjev Parlamentarne skupštine), „*njenom usvajanju*“ (usvajanju odluke).

Jezik i gramatički oblici upotrijebljeni u Ustavu BiH ne pokazuju postojanje ženskog roda u B/H/S jezicima i ne stvaraju sliku da su muškarci i žene u BiH ravnopravni u ostvarivanju svih prava i sloboda. Ustav je napisan isključivo u muškom rodu (**Predsjedavajući, državljani, delegat, sudija,...**) i na taj način diskriminiše žene koje bi morale biti vidljive i putem jezika, a ne da se podrazumijevaju. Vidljivost žena u jeziku je veoma važna, jer se u jeziku reflektuju rodni odnosi u društvu. Korištenjem rodno senzitivnog jezika se pokazuje težnja društva da se i putem jezika radi na povećanju stepena jednakosti i ravnopravnosti između muškaraca i žena.

Nadležnosti predstavljaju obim prava i dužnosti unutar određene oblasti (npr. vanjska politika, saobraćaj, komunikacije) koju određeni nivo vlasti ima. Određenu nadležnost vrše različiti organi – nadležnost je srž složenih ustavnopravnih sistema, jer se njome uređuje raspodjela funkcija i zadataka, tj. prava, ovlaštenja i odgovornosti između različitih nivoa vlasti.

Ustav BiH jasno propisuje šta su čije nadležnosti. Pa su tako u nadležnosti države, odnosno institucija BiH (Član III tačka 1.) ubrojane: a) Vanjska politika; b) Vanjskotrgovinska politika; c) Carinska politika; d) Monetarna politika, kao što je predviđeno članom VII; e) Finansiranje institucija i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine; f) Politika i regulisanje pitanja imigracije, izbjeglica i azila; g) Provođenje međunarodnih i međuentitetskih krivičnopravnih propisa, uključujući i odnose sa Interpolom; h) Uspostavljanje i funkcionisanje zajedničkih i međunarodnih komunikacijskih sredstava; i) Regulisanje međuentitetskog transporta i j) Kontrola vazdušnog saobraćaja.

U nadležnosti entiteta, prema Ustavu BiH, spada pravo da uspostavljaju paralelne odnose sa susjednim državama; pružanje pomoći vladi da ispoštuje međunarodne obaveze, osiguranje pravne sigurnosti i zaštite lica pod jurisdikcijom entiteta, te sklapanje sporazuma sa državama i međunarodnim organizacijama uz saglasnost Parlamentarne skupštine BiH.

Ustav je definisao i da Bosna i Hercegovina može preuzeti nadležnosti i „u onim stvarima u kojima se o tome postigne saglasnost entiteta; stvarima koje su predviđene u Aneksima 5 - 8 Opšteg okvirnog sporazuma; ili koje su potrebne za očuvanje suvereniteta, teritorijalnog integriteta, političke nezavisnosti i međunarodnog subjektiviteta Bosne i Hercegovine, u skladu sa podjelom nadležnosti među institucijama Bosne i Hercegovine“. Za vršenje ovih nadležnosti Ustav je predvidio uspostavljanje dodatnih institucija na nivou države (Članu III tačka 5).

Nevladine organizacije

Iako nisu pomenute direktno u Ustavu BiH, jesu u Sporazumu o ljudskim pravima (Aneks 6 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH) koji je skoro u potpunosti integrisan u najviši pravni dokument zemlje, kroz Član II Ljudska prava i osnovne slobode. Nevladine organizacije (Komisija UN za ljudska prava, OSCE, Visoki komesarijat UN za ljudska prava i druge nevladine ili regionalne misije ili organizacije za ljudska prava) se pozivaju da pažljivo prate stanje ljudskih prava u Bosni i Hercegovini, a od strana potpisnica se traži da promovišu i potiču djelovanje nevladinih i međunarodnih organizacija za zaštitu i promovisanje ljudskih prava, da dozvole pun i efikasan pristup nevladinim organizacijama radi istraživanja i nadgledanja uslova ljudskih prava u Bosni i Hercegovini i da se uzdrže da ih sprečavaju ili ometaju u njihovom vršenju ovih funkcija.

Međunarodni standardi Osiguranje najvišeg nivoa međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda garantuje se članom II Ustava BiH. U Aneksu I Ustava pobrojano je dodatnih 15 međunarodnopravnih sporazuma za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda koji bi se trebali direktno primijenjivati u BiH, a to su:

1. Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (1948)
2. Ženevske konvencije I-IV o zaštiti žrtava rata (1949) i Dopunski protokoli I-II (1977)
3. Konvencija koja se odnosi na status izbjeglica (1951) i Protokol (1966)
4. Konvencija o državljanstvu udatih žena (1957)
5. Konvencija o smanjenju broja lica bez državljanstva (1961)
6. Međunarodna konvencija o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije (1965)
7. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966) i Opcioni protokoli (1966 i 1989)
8. Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966)
9. Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije u odnosu na žene (1979)
10. Konvencija protiv mučenja i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih tretmana ili kažnjavanja (1984)
11. Evropska konvencija o sprečavanju mučenja, nehumanog ili ponižavajućeg tretmana ili kažnjavanja (1987)
12. Konvencija o pravima djeteta (1989)
13. Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika-migranata i članova njihovih porodica (1990)
14. Evropska povelja za regionalne jezike i jezike manjina (1992)
15. Okvirna Konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (1994)

Ljudska prava

Pod ovim pojmom se misli na to da sva ljudska bića imaju univerzalna prirodna prava („Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima“²²), bez obzira na to gdje su rođeni ili druge određujuće faktore kao što su pol, rasa, etnicitet ili državljanstvo. Ljudska prava su jednaka za sve i neotuđiva. Za moderni koncept ljudskih prava kakav danas poznajemo, zaslužni su brojni filozofi i politički mislioci, posebno oni iz 17. i 18. vijeka, kada su po prvi put formulisani zahtjevi za građanskim i političkim pravima. U to vrijeme “rođena” je i **Deklaracija o pravima čovjeka i građanina** (1789) koja se smatra političkim i pravnim utjelovljenjem ideje ljudskih prava. U Deklaraciji se navodi da se “čovjek rađa i ostaje slobodan i jednak u svojim pravima”, a sloboda, jednakost, sigurnost i imovina proglašeni su neotuđivim pravom čovjeka. Ove ideje osnova su i Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima koju je Generalna skupština Ujedinjenih nacija usvojila 1948. godine.

I Ustav BiH kaže da će Bosna i Hercegovina i oba njena entiteta osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda, a katalog prava, prema članu II Ustava BiH tačka 3. uključuje sljedeća ljudska prava: a) Pravo na život; b) Pravo lica da ne bude podvrgnuto mučenju niti nečovječnom ili ponižavajućem tretmanu ili kazni; c) Pravo lica da ne bude držano u ropstvu ili potčinjenosti, ili na prisilnom ili obaveznom radu; d) Pravo na ličnu slobodu i sigurnost; e) Pravo na pravično saslušanje u građanskim i krivičnim stvarima i druga prava u vezi sa krivičnim postupkom; f) Pravo na privatni i porodični život, dom i prepisku; g) Slobodu misli, savjesti i vjere; h) Slobodu izražavanja; i) Slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima; j) Pravo na brak i zasnivanje porodice; k) Pravo na imovinu; l) Pravo na obrazovanje i m) Pravo na slobodu kretanja i prebivališta.

Inicijativa Građanke za ustavne promjene se zalaže da se katalog ljudskih prava proširi eksplicitnim navođenjem da su žene i muškarci ravnopravni i jednaki i da uživaju jednaka prava u svim oblastima, pravom na život bez nasilja, pravom na rad i jednake plate, pravom na jedinstvenu zdravstvenu zaštitu i pravom na socijalnu sigurnost.

Lica

Raseljena lica i i izbjeglice predmet su tačke 5 Člana II Ustava u kojoj se izričito navodi da „sve izbjeglice i raseljena lica imaju pravo da se slobodno vrate u svoje domove“, te da imaju pravo da im se vrati imovina koje su bili lišeni za vrijeme neprijateljstava od 1991. i da dobiju kompenzaciju za svu takvu imovinu, koja im ne može biti vraćena.

Procjenjuje se da je u periodu od 1992. do 1995. godine, 2,2 miliona ljudi pobjeglo iz Bosne i Hercegovine ili je raseljeno unutar zemlje²³. Veliki broj njih do danas se nije vratio u svoje predratne domove²⁴. Rješavanje pitanja izbjeglih i raseljenih lica predmet je posebnog Aneksa 7 Opšteg mirovnog sporazuma za BiH.

Lokalna samouprava

je oblik odlučivanja i upravljanja lokalnim zajednicama neposredno od strane njenih stanovnika ili putem njihovih predstavnika/ca (i drugih lokalnih organa). Odnosi između organa lokalne samouprave i organa državne vlasti zasnivaju se na pravima i dužnostima utvrđenim ustavom i zakonom. Lokalna samouprava je bitna za ustavno uređenje BiH – Ustav BiH ne sadrži nijednu izričitu odredbu o lokalnoj samoupravi ali je njime utvrđena obaveza entiteta i svih njihovih administrativnih jedinica da se pridržavaju Ustava BiH (i načela međunarodnog prava – Evropska povelja o lokalnoj samoupravi). Tako je ova oblast spuštена na nivo entiteta. Federacija BiH ima Zakon o osnovama lokalne samouprave a svi kantonalni ustavi posebna poglavlja i zakone o lokalnoj samoupravi. U Ustavu RS sadržana su načela o lokalnoj samoupravi i podjela RS na opštine i gradove.

Konstitutivni narod

je jedan od više naroda ili nacija koji dijele zajedničku teritorijalnu cjelinu jedne države. Ustav BiH definiše tri konstitutivna naroda – Srbi, Hrvati i Bošnjaci koji su u Bosni i Hercegovini, u oba entiteta, konstitutivni. Društvene segmente u BiH predstavljaju konstitutivni narodi koji su u organima vlasti predstavljeni paritetno (jednakobrojno) ili proporcionalno učešću u stanovništvu, a institucije donose odluke jednoglasno ili primjenom većinskog principa uz pravo predstavnika konstitutivnih naroda da spriječe donošenje odluka koje smatraju štetnim po svoje vitalne interese. Svaki konstitutivni narod ima svoje političke stranke i političke elite koje ih predstavljaju u političkom životu, kao i svoje društvene organizacije i institucije putem kojih pripadnici konstitutivnih naroda ostvaruju svoje različite interese. Podijeljenost društva bitno otežava stvaranje društvenih organizacija i institucija putem kojih bi svi pripadnici društva, bez obzira na nacionalnu pripadnost, zajedno ostvarivali određene interese (ekonomske, socijalne, profesionalne, kulturne) iako bi to bilo logično i očekivano pošto se određeni interesi posjeduju i ostvaruju nezavisno od etničke pripadnosti.

Kvote

Određen postotak ili dio mjesta, položaja ili resursa koji moraju biti popunjeni ili dodijeljeni određenoj grupi sa svrhom ispravljanja diskriminacije. Kvote se najčešće primjenjuju kako bi omogućile pristup položajima političkog odlučivanja ili poslovnim i obrazovnim mogućnostima. Takve **privremene instrumente afirmativnih/pozitivnih mjera koji su usmjereni na ispravljanje rodne/polne diskriminacije nazivamo ženskim kvotama** (određuje se minimalan udio ili broj žena), a ako pokušavaju ispraviti podzastupljenost i muškaraca i žena, nazivamo ih **rodno neutralnim kvotama** (određuje se visina minimalne zastupljenosti jednog pola u odnosu na većinski pol ili dopuštena maksimalna zastupljenost bilo kojeg pola). **Postojeće bh. zakonske odredbe predviđaju rodnu kvotu od 40% na izbornim listama (Izborni zakon BiH)** što jeste dovelo do određenog napretka, ali kvote postavljene tako kako trenutno jesu nemaju potencijal da rezultiraju konkretnim povećanjem broja izabranih žena.

Jednakost tretmana

znači da svi pojedinci/ke trebaju biti tretirani/e jednako nasuprot diskriminatornim stavovima ili stereotipima o sposobnostima ili talentima skupina kojima pojedinci/ke pripadaju. Načelo jednakih mogućnosti jeste politička mjera stvaranja jednakih uslova ili okolnosti unutar kojih su osobe, nezavisno od svog pola/roda, klase, društvenog statusa, polne orijentacije, rase sposobne razviti pune potencijale i time ostvariti jednakost. Ovdje pripadaju afirmativne mjere/akcije. *(Vidjeti pod A – Afirmativne mjere)*

Jurisdikcija

Sudska nadležnost, djelokrug na koji se prostire određeno pravo, odnosno ovlaštenje suda da može postupati i odlučivati u određenim pravnim pitanjima. U širem smislu, ovaj pojam označava ovlaštenje državne institucije za provođenje postupka i donošenje odluka.

Jezik Ustava BiH

Tekst Ustava BiH napisan je dijelom na engleskom, dijelom na domaćim jezicima (b/h/s). Sam Ustav BiH nikada nije zvanično preveden sa engleskog jezika na službene jezike BiH, niti je objavljen u Službenom glasniku BiH. Državne institucije primijenjuju različite neslužbene verzije teksta Ustava (npr. Ustavni sud BiH koristi neslužbeni prevod iz 1997. koji je dostavio Ured Visokog predstavnika u BiH). S druge strane, Amandman I jeste objavljen na službenim jezicima BiH u Službenom glasniku BiH, ali ne i na engleskom jeziku. Jezik Ustava BiH nije rodno senzitivna. *(Vidjeti pod slovom NJ – Njegov, njegovi, njeni)*

Individualna prava

pripadaju pojedincima/kama bez obzira na to da li pripadaju određenoj grupi ili zajednici. Grupna prava pak pripadaju isključivo osobama koje pripadaju određenim grupama, kolektivitetima ili zajednicama. To znači da se „grupama“, „kolektivitetima“ ili „zajednicama“, kao takvima, priznaju određena svojstva koja druge grupe nemaju i koja se moraju putem „grupnih prava“ zaštititi. Dominantan je stav da su građanska i politička prava individualna, a sva druga pripadaju kategoriji kolektivnih prava. **Građanska prava** nalaze svoju svrhu u zaštiti pojedinca od postupanja države. **Politička prava** podrazumijevaju prava pojedinca da postupa po svojoj volji kada se radi o njegovoj participaciji, zajedno sa ostalim članovima zajednice kojoj pripada, u upravljanju njome.

Hijerarhija

pravnih

normi Međusobni odnosi pravnih normi, unutar pravnog sistema, su postavljeni hijerarhijski (normativna hijerarhija). U bh. pravnom sistemu Ustav BiH je najviši pravni akt. Na osnovu formalnog ustavnog prava donose se okvirni zakoni i zakoni što znači da zakoni moraju biti u skladu sa formalnim ustavnim pravom kako u procesnom smislu (ko ih smije donijeti i na osnovu koje procedure), tako i u materijalnom smislu (koju materiju regulišu). U protivnom, zakon je protivustavan, mada takav zakon ostaje na snazi do njegovog formalnog stavljanja van snage. Na osnovu zakona donose se niži pravni akti opšte pravne prirode, kao što poslovnici ili pravilnici. Na osnovu Ustava, zakona i nižih pravnih akata donose se individualni i konkretni pravni akti, kao što su presude, odluke, rješenja, naredbe.

Himna je službena državna pjesma u čast domovine, a sastoji se od teksta i melodije ili samo melodije. Himna države BiH je određena kao simbol države te regulisana Zakonom o Državnoj himni. **Zvanični naziv je „Državna himna Bosne i Hercegovine“ (dakle, bez posebnog naziva), nema tekst već se sastoji od orkestrirane partiture koja je sastavni dio Zakona.** Državna himna je nametnuta Odlukom Visokog predstavnika zbog nemogućnosti dogovora u Parlamentarnoj skupštini BiH. Državni simboli imaju značajno mjesto za državu – država se njima identifikuje i predstavlja čime manifestuje svoju suverenost i individualnost. Ustav BiH sadrži odredbu o državnim simbolima (generalnu) pa ipak BiH i ovdje ima specifičnu situaciju: usljed nemogućnosti dogovora kroz legalne institucije vlasti državna znamenja su nametnuta.

Građanin/građanka je državljanin/ka koji/a uživa određena prava nezavisno od socijalnog statusa, nacionalne ili rasne pripadnosti, pola i drugih posebnih oznaka. **Ustavni dokumenti koriste pojam građanin kada se određeno pravo osigurava određenoj grupi ljudi:** državljanima države o kojoj ustav govori. Tako u BiH građanska prava uživaju samo državljani BiH (poput prava glasa, aktivnog ili pasivnog, kojeg ne mogu uživati stranci, već samo bh. državljani).



Federalizam

je poseban oblik složene države, koji se odnosi na državnu političku i ustavnopravnu strukturu i organizaciju vlasti. Federalizam je aranžman dvije ili više samoupravnih zajednica koje izražavaju želju da dijele zajednički politički prostor. Ustavni aspekt federalizma se odnosi na podjelu vlasti između više različitih administrativno-teritorijalnih nivoa vlasti i na teritorijalnu difuziju vlasti. Ne postoji jedinstveno mišljenje o tome da li BiH jeste federacija ili konfederacija.

Federacija BiH

Zaključenjem Vašingtonskog sporazuma u martu 1994. godine zaustavljen je sukob između jedinica Hrvatskog vijeća obrane i Armije BiH, te osnovana Federacija BiH. Federacija ima 10 kantona/županija („federalnih jedinica“), te je izvršena podjela nadležnosti između organa FBiH i kantona/županija.

Entiteti Bosne i Hercegovine

Federacija BiH (*Vidjeti pod F – Federacija BiH*) i Republika Srpska (*Vidjeti pod R – Republika Srpska*), su federalne jedinice, nastale potpisivanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma. Potpisivanjem Dejtonskog sporazuma, ove dvije jedinice su prenijele dio svojih nadležnosti na zajedničke institucije Bosne i Hercegovine zadržavajući visok stepen autonomije (*Vidjeti pod P – Prenos nadležnosti*). Uz zajedničko državljanstvo BiH, postoji i državljanstvo entiteta. Entiteti mogu uspostaviti posebne paralelne odnose sa susjednim državama u skladu sa suverenitetom i teritorijalnim integritetom BiH.

“GraĐanke za ustavne promjene”

je građanska inicijativa koja se zalaže za Ustav Bosne i Hercegovine koji će osigurati veću zaštitu ljudskih prava i sloboda, sa posebnim fokusom na rodnu perspektivu. Inicijativa „Građanke za ustavne promjene” je neformalna grupa koja okuplja organizacije civilnog društva i aktivista/kinja koji kontinuirano rade na razumijevanju pojmova pola i roda, mira, slobode i ljudskih prava. Zalagački dokument Inicijative je „**Platforma ženskih prioriteta za ustavne promjene sa amandmanima na Ustav BiH iz rodne perspektive**” koji se zalaže za senzibilizaciju i promjene Ustava iz rodne perspektive sa vizijom da se ostvari egalitarno i zakonito učešće žena i muškaraca u privatnom i javnom životu u BiH. Pet prioriteta za koje se inicijativa zalaže su: upotreba rodno-odgovornog jezika u Ustavu BiH; uvođenje afirmativnih mjera u Ustav BiH radi postizanja pune rodne i polne ravnopravnosti; proširenje postojećeg Kataloga prava odredbama u vezi sa jedinstvenom zdravstvenom, socijalnom i porodičnom zaštitom; veća sudska i pravna zaštita ljudskih prava i sloboda; princip direktne demokratije primijenjen na proces ustavne reforme. Više o Inicijativi je dostupno na: <https://gradjankezaustavnepromjene.wordpress.com>.



Rodno budžetiranje

se zasniva na pretpostavci da budžeti nisu rodno neutralni. Rodno budžetiranje je uvođenje rodno osjetljivih politika u budžetski proces i dio je redovnog budžetskog procesa (ne poseban ili odvojen proces). **To je rodno zasnovana procjena budžeta, koja uključuje rodnu perspektivu na svim nivoima budžetskog procesa.** Rodno budžetiranje obuhvata postupke koji se odnose na: rodnu analizu budžeta (analiza budžeta kako bi se utvrdilo na koji način i u kom obimu se budžetskim novcem zadovoljavaju potrebe žena i muškaraca); praćenje uticaja potrošnje budžetskih sredstava na zadovoljenje potreba žena i muškaraca; identifikaciju potreba i žena i muškaraca i uzimanje u obzir i jednih i drugih prilikom planiranja budžeta.

buDŽ

Dejtonski mirovni sporazum

je naziv za Opšti okvirni sporazum o miru u BiH koji su potpisale Republika Hrvatska (Franjo Tuđman), Republika Bosna i Hercegovina (Alija Izetbegović) i tadašnja Savezna Republika Jugoslavija (Slobodan Milošević) u Parizu 14. 12. 1995. godine (parafiran u američkoj vojnoj bazi u Dejtonu 21.11.1995. godine). **Ovaj međunarodni sporazum se sastoji od jednog okvirnog i 12 specijalnih sporazuma, označenih kao aneksi na Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini.** Definirao je uslove mirovnog sporazuma, te podržao teritorijalnu cjelovitost i suverenost BiH, geopolitički odredio entitete u BiH (Republika Srpska i Federacija BiH) i predvidio međunarodne snage za provedbu sporazuma. Uz opšti tekst sadržava i dodatne sporazume (anekse) za različita vojna, politička i društvena pitanja (poput djelovanja međunarodne policije, nadgledanje razoružanja, razgraničenje entiteta, raspisivanje izbora, povratak izbjeglica i raseljenih lica, unapređivanje ljudskih prava, osnivanje javnih poduzeća, rješavanje sporova među entitetima, očuvanje nacionalnih spomenika).

Diskriminacija

je svaki postupak razlikovanja i nejednakog tretmana osobe ili grupe osoba zbog ličnih osobina (etnički, nacionalni, vjerski identitet, invaliditet, seksualna orijentacija, pol, rodni identitet i izražavanje, političko uvjerenje, članstvo u sindikatu, status povratnika/ce, i ostalo) koje ih čine različitim od ostalih.

Ćutanje administracije

je situacija koja nastaje kada upravni organ, u zakonom propisanom roku, ne donese rješenje po zahtjevu stranke.

Član

(ustava, zakona) je najmanji dio pravnog propisa kojim se iskazuje određena pravna norma. Članovi se dalje dijele na jednostavne ili složene, u zavisnosti od toga da li se sastoje od jednog ili više stavova (stavovima se iskazuje pojedina uža normativna cjelina unutar člana).

Ustav BiH ima 12 članova, te dva aneksa i jedan amandman.

Čovjek

kao pojam unutar ustavnog/zakonskog teksta se obično koristi prilikom formulacije ljudskih prava koja pripadaju čovjeku kao ljudskom biću. Ljudska prava i slobode (pravo na život, fizički i psihički integritet, slobodu, imovinu itd) uživaju sve osobe koje se nalaze pod jurisdikcijom BiH bez obzira na to da li imaju državljanstvo BiH, neki drugi priznati status u BiH (prebivalište, boravište...) i/ili državljanstvo druge države (*Vidjeti pod LJ - Ljudska prava*). Ustavi najčešće ne prave razliku između prava koja pripadaju čovjeku kao ljudskoj individui i čovjeku kao političkom biću (građanin/ka) pa ipak se određena prava u ustavima direktno obraćaju građanima kao jasno određenoj skupini ljudi (*Vidjeti pod G - Građanin i građanka*).

CEDAW

Međunarodna konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) čini sastavni dio Ustava BiH i nalazi se unutar Aneksa I. Time CEDAW u bh. zakonodavstvu ima direktnu primjenu. **Konvencija je jedinstveni dokument koji sadrži građanska, politička, socijalna, ekonomska i kulturalna prava žena te reguliše pitanja žena u javnom i privatnom životu.** Konvencija nastoji promijeniti društvene obrasce po kojima se oblikuju uloge muškaraca i žena te ukinuti predrasude i prakse koje se temelje na ideji inferiornosti ili superiornosti jednoga pola. Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena donesena je na Opštoj skupštini UN-a 1979. godine. Sistem zaštite prava iz Konvencije dodatno je ojačan usvajanjem Opcionog ili Fakultativnog protokola uz Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (1999).

Brčko distrikt je jedinstvena administrativna jedinica lokalne samouprave koja je pod suverenitetom BiH. Arbitražnom odlukom Tribunala 1999. godine uspostavljena je jedinica Brčko Distrikt, kao nova jedinica u državnom ustrojstvu Bosne i Hercegovine pod međunarodnom supervizijom. **Jedini amandman Ustavu BiH je upravo onaj kojim se definiše Brčko Distrikt.** Izostanak sporazuma o pripadnosti oblasti Brčko jednom od entiteta je predstavljalo jedini neriješeni teritorijalni spor u vrijeme zaključenja Dejtonskog mirovnog sporazuma. Nastojeći izbjeći mogućnost da do potpisivanja mirovnog sporazuma 1995. godine ne dođe, strane (Republika BiH, Federacija BiH i Republika Srpska) su se ipak uspjele saglasiti oko jedne stvari: odluku o budućem upravljanju oblasti Brčko će donijeti međunarodni arbitražni Tribunal. Do donošenja ove odluke, Brčko je privremeno stavljeno pod kontrolu Republike Srpske. Aneksom II Dejtonskog mirovnog sporazuma ovaj region je stavljen pod međunarodnu superviziju te je ustanovljen Arbitražni tribunal za Brčko.



Afirmativne mjere

ili pozitivne mjere označavaju pravila, specijalne mjere i prakse koje su usvojene u svrhu otklanjanja neravnopravnosti između žena i muškaraca, a koje su objektivno opravdane kako bi se postigla rodna ravnopravnost i otklonila faktička neravnopravnost žena. Afirmativne mjere, iako predstavljaju odstupanje od osnovnog načela formalne jednakosti, ne mogu se smatrati diskriminacijom već služe kao (privremeno) sredstvo u postizanju ravnopravnosti manje zastupljenog pola. Ugradnju afirmativnih mjera u Ustav BiH zastupa Inicijativa Građanke za ustavne promjene (*Vidjeti pod D - „Građanke za ustavne promjene“*).

Aneks

Tekst Ustava BiH uključuje i dva aneksa na Ustav BiH: Aneks I, koji sadrži dodatne međunarodnopravne sporazume za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (15 međunarodnopravnih mehanizama za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, vidjeti pod M – Međunarodni standardi)) i Aneks II, koji uključuje prelazne i završne odredbe.

Amandman

je dodatak već gotovom ustavnom tekstu kojim se taj tekst dopunjuje, mijenja ili popravlja. Usvojena izmjena, odnosno dopuna zakona, ustava (ili drugog akta), se ne unosi na odgovarajućem mjestu u tekstu koji se mijenja, već se dodaje na kraju propisa. Ustav BiH propisuje amandmandsku proceduru (*Vidjeti pod P – Promjena Ustava*). Ustav BiH do sada ima jedan amandman (Amandman I) koji se odnosi na Brčko distrikt BiH.

Fusnote:

- ¹ Pogledati statistiku Regionalnog stambenog programa Bosne i Hercegovine na: http://regionalhousingprogramme.org/wp-content/uploads/2017/03/RHP_FS_BIH_feb_2017_bh.pdf
- ² Prema podacima Ministarstva za izbjeglice i raseljena lica Republike Srpske, u Republici Srpskoj trenutno boravi 21.991 porodica, odnosno 68.186 lica iz kategorije raseljenih i izbjeglih, a veliki broj njih nisu riješili svoj status iako je prošlo više od 20 godina od rata. Vidjeti tekst pod nazivom „Za potrebe izbjeglih i raseljenih lica u RS 80 miliona KM“, objavljeno na portal Nezavisnih novina 20. Juna 2017.: <http://www.nezavisne.com/novosti/drustvo/Za-potrebe-izbjeglih-i-raseljenih-lica-u-RS-80-miliona-KM/431390>
- ³ Član 1. Univerzalne deklaracije o ljudskih pravima
- ⁴ Član IV Parlamentarna skupština, tačka 4. Ovlaštenja
- ⁵ Član V Predsjedništvo, tačka 3. Ovlaštenja
- ⁶ Ofen, Karen. *Osporavanje muške aristokratije: Feminizam i Francuska revolucija*. U Ženske studije br. 13, Centar za ženske studije, Beograd, dostupan na: <http://www.zenskestudie.edu.rs/izdavastvo/elektronska-izdanja/casopis-zenske-studije/zenske-studije-br-13/79-osporavanje-muske-aristokratije-feminizam-i-francuska-revolucija>
- ⁷ <http://arhiva.dubrovnik-festival.hr/lgs.axd?t=16&id=97762>
- ⁸ <http://arhiva.dubrovnik-festival.hr/lgs.axd?t=16&id=97762>
- ⁹ Zaharijević, Adriana (2010). *Postajanje ženom*. Rekonstrukcija ženski fond, Beograd, str. 13
- ¹⁰ <http://www.ombudsmen.gov.ba>
- ¹¹ Podaci su dobijeni na osnovu lista poslaničkih saziva Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH koji su dostupni na: <https://www.parlament.ba/Representative/List?page=5&mandateId=7>
- ¹² Presuda dostupna na: http://www.mhrr.gov.ba/ured_zastupnika/novosti/default.aspx?id=1008&langTag=bs-BA
- ¹³ Presuda dostupna na: <http://www.mhrr.gov.ba/PDF/UredPDF/default.aspx?id=4745&langTag=bs-BA>
- ¹⁴ Presuda dostupna na: <http://www.mhrr.gov.ba/PDF/UredPDF/default.aspx?id=6680&langTag=bs-BA>
- ¹⁵ Preporuka broj 14 CEDAW Komiteta za Bosnu i Hercegovinu (2013). Vidjeti Zaključna zapažanja CEDAW komiteta na kombinovani četvrti i peti periodični izvještaj Bosne i Hercegovine: http://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/02/CEDAW_4-5.pdf; na engleskom: <file:///C:/Users/HPG/Downloads/N1341250.pdf>
- Vidjeti još: *Alternativni CEDAW izvještaj – Izvještaj organizacija civilnog društva o primjeni zaključnih zapažanja i preporuka CEDAW komiteta za Bosnu i Hercegovinu 2013. – 2017*. Helsinški parlament građana Banjaluka i Prava za sve, Sarajevo. Dostupan na: <http://hcabl.org/wp-content/uploads/2016/11/CEDaW-WEB-final-novembar-2016.pdf>

- ¹⁶ <http://www.hrc.ba/BOSNIAN/HOME.HTM>
U nadležnosti Doma za ljudska prava bilo je razmatranje prijava koje se tiču stvari koje su u okviru odgovornosti jedne od Strana potpisnica Aneksa 6 (Bosna i Hercegovina, Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska), i koje su se desile ili nastavile nakon stupanja na snagu Opšteg okvirnog sporazuma za mir 14. decembra 1995. godine.
- ¹⁷ <http://www.hrc.ba/commission/bos/>
- ¹⁸ <http://www.ohr.int/?p=67201>
- ¹⁹ <http://www.ohr.int/?p=67165>
- ²⁰ http://www.mvp.gov.ba/dobro_dosli_u_bih/zastava_grb_himna/?id=281
- ²¹ Riječ konsenzus potiče od latinske riječi *consentire*, što znači uskladiti se, složiti se. Dakle riječ konsenzus predstavlja sporazum, dogovor, pristanak i odnosi se na način donošenja odluka. Konsenzus je postignut kad se svi članovi neke grupe, organizacije, tijela slažu sa određenim prijedlogom koji smatraju najboljim za grupu, organizaciju, tijelo.
- ²² Hronologija Predsjedništva BiH: <http://www.predsjednistvobih.ba/hron/default.aspx?id=10074&langTag=bs-BA>
- ²³ Član VI, tačka 3. Jurisdikcija, stav a): Ustavni sud je jedini nadležan da odlučuje o bilo kojem sporu koji se javlja po ovom Ustavu između dva entiteta, ili između Bosne i Hercegovine i jednog ili oba entiteta, te između institucija Bosne i Hercegovine, uključujući ali ne ograničavajući se na to pitanje:
- Da li je odluka entiteta da uspostavi poseban paralelan odnos sa susjednom državom u skladu sa ovim Ustavom, uključujući i odredbe koje se odnose na suverenitet i teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine.
- Da li je bilo koja odredba ustava ili zakona jednog entiteta u skladu sa ovim Ustavom.
- ²⁴ Ustavni sud “ima apelacionu nadležnost za pitanja iz Ustava koja se pojave na osnovu presude bilo kojeg suda u Bosni i Hercegovini”. To znači da pojedinci (apelanti) koji smatraju da su im presudom ili drugom odlukom bilo kojeg suda povrijeđena prava, imaju pravo podnošenja apelacije Ustavnom sudu BiH, nakon što su iscrpili sve pravne lijekove na entitetskom nivou. Vidjeti Apelaciona jurisdikcija Ustavnog suda BiH na: <http://www.ccbh.ba/o-sudu/nadleznosti/?title=apelaciona-jurisdikcija>
- ²⁵ Ministarstvo spoljnih poslova, Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH, Ministarstvo finansija i trezora, Ministarstvo komunikacija i prometa, Ministarstvo civilnih poslova, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Ministarstvo pravde, Ministarstvo bezbjednosti i Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine.

Literatura

Pojmovnik rodne terminologije prema standardima Europske unije, Centar za ženske studije ur. Rada Borić, Zagreb, 2007.

Zvonko Miljko, Ustavno uređenje Bosne i Hercegovine, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2006.

Mirjana Nadaždin Defterdarević, Individualna i kolektivna ljudska prava – kontroverze jedne podjele, Zbornik radova, Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, 2011

www.diskriminacija.ba

www.enciklopedija.hr

Nedim Ademović, Joseph Marko, Goran Marković, Ustavno pravo Bosne i Hercegovine, Fondacija “Konrad Adenauer”, Sarajevo, 2012

Narandžasti izvještaj 2016 – Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava žena u Bosni i Hercegovini, Sarajevski otvoreni centar, Helsinški parlament građana Banja Luka

Priručnik za praćenje primjene Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama, Helsinški parlament građana Banjaluka, Banjaluka, 2015

Mujkić, Asim. (2008). Pravni i politički status Distrikta Brčko u predstojećim ustavnim promjenama.

Dejtonski mirovni sporazum

Dizdarević Srđan, *Ustav BiH - ka novim rješenjima*, Sarajevo, juni 2004.

Izvod iz sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava 1. Vijeće Evrope, Sarajevo, 2001.

Izvod iz sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava 2. Vijeće Evrope, Sarajevo, 2001.

Rodin Siniša, *Europska integracija i ustavno pravo*. Institut za međunarodne odnose, Zagreb, 1997.

Sokol Smiljko i Branko Smerdel, *Ustavno pravo*. Informator, Zagreb, 1995.

Vorländer, H., Supremacija ustava. O odnosu napetosti između demokracije i konstitucionalizma, Polit. misao, Vol XXXVIII, (2001.)

Isensee, J., Ustavotvorna vlast naroda – demokratski mit, Polit. misao, Vol XXXV, (1998.)

Lauc, Zvonimir, *Kako pisati, čitati, tumačiti i primjenjivati ustav*. HAZU „Ustavi i demokracija: strani utjecaji i domaći odgovori“, Zagreb, 2011.

